

Kadına Karşı Şiddet, Nedenleri ve Sonuçları Özel Raportörü Yakın Ertürk

Türkiye Raporu

- 05.01.2007 tarihinde İnsan Hakları Konseyi'nin 4. oturumuna sunulan bu raporun gayri resmi çevirisi İngilizce orijinalinden İnsan Hakları Ortak Platformu tarafından yapılmıştır.
- Belgenin orijinali <http://www.ohchr.org/> internet adresinden ve İHOP web sitesinden temin edilebilir.

İnsan Hakları Ortak Platformu | Human Rights Joint Platform

Billur Sk. No: 23/16 06700 Kavaklıdere Ankara

Tel. +90 312 468 8460

Fax. +90 312 468 9253

www.ihop.org.tr | ihop@ihop.org.tr

(Kadına Karşı Şiddet, Nedenleri ve Sonuçları Özel Raportörü Yakın Ertürk'ün Raporu)
Türkiye Raporu- Ek/

ÖZET	2
I. GİRİŞ.....	3
II. MODERNLEŞME SÜRECİ	4
<i>A. Bölgesel Özgünlükler</i>	<i>4</i>
<i>B. Kadınların Eşitliği Konusunda Bölgesel Eksiklikler</i>	<i>6</i>
III. KADINLARA KARŞI ŞİDDET	8
<i>A. Çok Yönlü Ataerkil Talepler.....</i>	<i>8</i>
<i>B. Şiddetin Farkı Görünümleri.....</i>	<i>10</i>
<i>C. Namus Adına İşlenen Cinayetlerin Özgüllüğü.....</i>	<i>11</i>
IV. BÖLGEDEKİ KADIN İNTİHARLARI	13
<i>A. Var Olan Verilerin Analizi</i>	<i>13</i>
<i>B. Kadın İntiharlarının Altında Yatan Nedenler</i>	<i>14</i>
<i>1. Ceza Sorumluluk İçeren Vakalar.....</i>	<i>14</i>
<i>2. İntiharlar, Ataerkil Baskı ve Şiddet Arasındaki Bağlantılar.....</i>	<i>16</i>
<i>3. Medyanın Rolü.....</i>	<i>18</i>
V. PROBLEME TEPKİLER.....	19
A. DEVLETİN TEPKİSİ.....	19
<i>1. Ceza Yasası Çerçevesi</i>	<i>19</i>
<i>2. Ceza Yasasının Pratikte Uygulanışı</i>	<i>21</i>
<i>3. Kadınları Korumak İçin Etkili Çerçevenin Eksikliği</i>	<i>22</i>
B. SIVİL TOPLUM İNİSİYATİFLERİ.....	23
VI. SONUÇLAR VE TAVSİYELER	24

(Kadına Karşı Şiddet, Nedenleri ve Sonuçları Özel Raportörü Yakın Ertürk'ün Raporu)

Türkiye Raporu- Ek 1/

ÖZET

Bu rapor, 22- 31 Mayıs 2006 tarihleri arasında Türkiye'de Özel Raportör olarak görevimin konusu olan kadına karşı şiddet, nedenleri ve sonuçları üzerine bulgularımı içermektedir. Rapor, Doğu ve Güneydoğu'daki kadın intiharlarını belirleyerek, bu kadın ölümlerinin cinayet ya da intihara zorlama vakaları oldukları iddiasını gündeme getirmektedir. Bundan dolayı, bu rapor kısıtlı coğrafyası ve sınırlı bir kapsamı vardır.

Kadın erkek eşitliğinin ve bunu sağlayacak yasal ve kurumsal tedbirlerin benimsenmesi Türkiye'nin modernleşme projesinin başından beri temel bir bileşeni olmasına rağmen, bugün, kadına yönelik temel gelişme göstergeleri iç açıcı değildir ve kadına karşı şiddet yaygındır. Doğu bölgelerindeki kadınların durumu daha kaygı vericidir. Kadınların eğitim, istihdam, bilgi, sağlık ve adalet hizmetlerine erişimlerinde yaşadıkları ciddi kısıtlamalar onların vatandaşlık hakları, kendi yaşamları ile ilgili pazarlık güçleri ve sorun çözme kapasitelerini etkilemektedir.

Namus, Türk toplumunda önemli bir değerdir, kadınların ve onların cinselliklerinin üzerinde katı bir kontrolün yeniden üretilmesine imkan verir. Bölgede namus, töre adı altında yasallaştırıldığı için özellikle önemlidir. Dahası, aile, kendi üyelerinin namus kurallarına uygun davranmasını gözetmek zorundadır, zira ihlaller (veya ihlallere ilişkin söylentiler) ailenin tümünün lekelendiği anlamına gelir. Bu leke bedeli ne olursa olsun temizlenmelidir, bunun yolu gerektiğinde cinayet dahi olabilir.

Doğu ve Güneydoğu bölgesindeki intiharların çoğu, namus ve töre anlayışından kaynaklanan şiddet ile ilişkilidir. Kayıtlı bazı intihar vakalarının gizli cinayetler olduğunu düşünmek için yeterli sebep vardır. Diğer bazı vakalarda aile üyelerinin intiharı teşvik etmesi söz konusudur. Her ne kadar yetkililer her bir intiharın geniş olarak araştırıldığını ve gerekli adli soruşturmanın yapıldığını ifade etseler de, cezai sorumluluk söz konusu olan vakaların tanımlanmasında ve çözümünde daha fazla şey yapılması gerekmektedir.

1 Haziran 2005'te Türk Ceza Yasası'nın çığır açan reformları yürürlüğe girmiştir. Bu reformlarla Yasada yer alan, ataerkil değerlerin en önemlileri başarılı bir biçimde kaldırılmıştır. Yasal çerçevedeki bu önemli gelişmelere rağmen, yasanın uygulanmasında

hala birçok problem söz konusudur. Sığınma evleri gibi, kadınlar için yeterli koruyucu önlemler konusunda eksikler vardır.

Gelişmeler ışığında, Türkiye Hükümeti'ni, kadının gelişimini garanti altına almaya, yasal ve kurumsal yapıyı güçlendirmeye, kadına karşı şiddetin her türlü şekline sıfır tolerans politikası uygulamaya, gizlenen cinayetler ve intihara teşvik vakalarının tespitinin yapılmasına ve gerekli hükümlerin verilmesine, kadına karşı şiddete ilişkin bilgi bankasının geliştirilmesine, intiharların engellenmesi için ek önlemler almaya davet ediyorum. Medya ve diğer sivil toplum kuruluşlarını toplumsal cinsiyet stereotiplerini sorgulamaya, intihar haberlerinin verilmesinde duyarlı davranmaya ve söz konusu haberlerin sansasyonel hale getirilmemesi yönünde çağrıda bulunuyorum. Sivil toplumun kadına karşı şiddeti belgelemesini ve bilgiyi yaygınlaştırmasını öneriyorum. Uluslararası topluluğun da yerel kadın gruplarını, akademiye, araştırma enstitülerini ve bunların yanı sıra Birleşmiş Milletler ülke çalışmalarını kadının insan haklarının korunması ve yükseltilmesi alanındaki çalışmalarında desteklemelerini istiyorum.

I. GİRİŞ

1. Hükümetin daveti üzerine Türkiye'de kadına karşı şiddet, nedenleri ve sonuçları konusundaki Özel Raportörlük unvanı ile veri toplama araştırması yapmak üzere resmi olarak görevlendirildim. Bu görevin çıkış noktası, Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğu'sunda (Doğu ve Güneydoğu Bölgesi olarak anılacaktır) kadın ve kız çocuklarının yükselen intihar oranları ile ilgili medya haberleri idi. Bu kadınların ölümlerinin aslında cinayet ya da intihara zorlama vakaları olduğuna dair kaygılarım vardı. Bundan dolayı, bu raporun konusu ve kapsama alanı sınırlıdır. Rapor sadece bölgede ve Türkiye'de, kadın intiharları bağlamlarda kadına karşı şiddet konusunu almaktadır.

2. 22 Mayıs ve 31 Mayıs 2006 tarihleri arasında gerçekleşen görevim, Hükümet tarafından olumlu karşılandı. Yerel yönetimlerde ve başkentte istediğim otoritelerle görüşme imkanı buldum, bunların içinde İçişleri Bakanı, Adalet Bakanı, Kadın, Aile ve Çocuktan Sorumlu Devlet Bakanı ve Namus Cinayetleri Hakkında TBMM Komisyonu üyeleri de vardı. Türkiye Hükümeti'ne bu işbirliğinden dolayı teşekkür etmek isterim.

3. Ulusal otoriteler ve STK'lar ile Ankara'da yaptığım ön görüşmeler sonrasında Güneydoğu Anadolu'da Batman ve Şanlıurfa, Doğu Anadolu'da Van illerini ziyaret ettim. Bana çok değerli bilgi ve bakış açısı sağlayan yerel resmi görevliler ve STK temsilcileri ile görüştim. Dahası, intihar kurbanlarının aileleri ve intihar girişimlerinde bulunmuş ve hayatta kalmış kadınlarla görüştim. Bu ailelere ve kadınlara, yaşadıkları çok kişisel trajedileri benimle konuşabilecek kadar güçlü oldukları için minnettarlığımı belirtmek istiyorum. Yerel kadın örgütlerini de cesurca kadınlara karşı şiddete tepki verdikleri için alkışlıyorum.

4. Rapor, bölgede kadınların durumunu belirleyen temel parametreleri belirleyen bağlam hakkında kısa bir özet ile başlayarak, şiddet gösterilerine genel bir bakış, intiharların analizi, Devlet ve STK'lardan probleme ilişkin tepkiler ile devam etmektedir. Sonunda, sonuçlar ve tavsiyeler bölümünde, kadınlara karşı şiddeti engellemek ve buna karşı tepki göstermek için özellikle intihar olaylarının odak alındığı bütünsel bir strateji önererek, Hükümet'e ve diğer ilgili kuruluşlara özel tavsiyelerde bulunuyorum.

II. MODERNLEŞME SÜRECİ

A. Bölgesel Özgünlükler

5. Türkiye iki kıta ve çok sayıda medeniyetin kesiştiği yerde konumlanmıştır. Birinci Dünya Savaşından sonra Batılı ülkelere ve Saltanat'a karşı verilen bir Kurtuluş Savaşı ile, çok uluslu İslami Osmanlı İmparatorluğu'ndan kopuş yaşanmış, üniter, laik bir ulus devlet ortaya çıkmıştır. Bu geçiş, süreklilik ve kopuş, birlik ve farklılık, gelenek ve modernlik öğelerini günümüze kadar taşımıştır.

6. Osmanlı döneminden Cumhuriyet'e aktarılan süreklilik, din ile siyasal iktidarın devlet otoritesi ve tarihsel süreçlerden beslenen merkezi siyasal düzenle özdeşleşmiş 'bütünsel kimlik' öğesinden beslenmiştir. Bu bağlamda, kamusal söylemde farklılığa ilişkin eğilimin dillendirilmesi istenmemiştir.¹

¹ Y. Ertürk, 2006, "Turkey's Modern Paradoxes: Identity Politics, Women's Agency, And Universal Rights" Ferree & Tripp (Ed.), *Global Feminism: Transnational Women's Activism, Organizing, And Human Rights*, New York, NYU Press, 2006, s:79-109.

7. Devlet, toplum ve birey arasındaki ilişkinin, cemaatler temelli değil, vatandaşlık üzerinden kurulması, Osmanlı kurumsal/ yasal düzeninden ayrılmayı gerektirmiştir. Devlele sivil toplum arasındaki gerilimin temelleri bu bağlantıda yatmaktadır. Din, bir yandan farklı etnik- dilsel grupları birleştirmek için kullanılırken, diğer yandan laik kurallara da uygun biçimde kimliğin kamusal alandaki temsilini dışlıyordu. Benzer şekilde, devletin uniter karakteri homojen bir ulus bağlamında tanımlanıyordu.

8. Güneydoğu/Doğu Anadolu, temel olarak Kürt kökenli vatandaşların oluşturduğu nüfus, tarihsel feodal yapısı ve görece otonomisi ile karakterize edilir. Tek tek bireylerin statüsü ve sosyal ilişkileri, soylarına ve aşiretlerine göre tanımlanır. Bölgenin bu sosyo-politik yapısının ekonomik temeli toprağın eşitsiz dağılımında yatar. Ekilebilir alanların çoğu, kırsal yaşamda geniş otorite sahibi, *ağa* adı verilen ve kendi topluluklarında en önemli çatışma çözücü konumundaki büyük toprak sahiplerinin elindedir. Kadınlar bu geleneksel ataeril sistem içinde ikincil bir konumda iken, onların statülerindeki farklılık soylarından, erkek çocuk doğurmalarından, hanedeki² kızlarının ve gelinlerinin uygun davranışlarına bağlı olarak değişir. Ataeril denetim desteklenir, mülkiyet ve kolektif kimlik, endogami- özellikle baba tarafından kuzen evlilikleri- yolu ile sürdürülür.

9. Her ne kadar ağalık sistemi Cumhuriyetin kuruluşu ile birlikte zayıfladıysa da bölgede feodal ilişkiler sürmektedir. 1946'da çok partili siyasal düzene geçişle ve tarımsal modernleşme projelerinin uygulanması ile birlikte, eski ağa sınıfı ulusal sistemle bütünleştirilmiştir. Bu bağlamda, söz konusu yeni fırsatlarla bazı toprak sahipleri daha fazla toprak ve politik güç sahibi olarak etki alanını genişletirken, diğerleri daha kenara itilmişlerdir. Sermaye yoğun tarıma erişimleri olmayan küçük toprak sahibi ve kiracılar ya pay sahibi olarak modern ağa sınıfına bağlanmış ya da topraklarını satıp ülkenin diğer bölgelerine göç etmişlerdir.

10. Bu bölgesel bütünleştirme eğiliminin etkileri çelişkilidir. Bir yandan modern ağa sistemi birbiri ardına gelen hükümetlerin ve politik partilerin birliğinin önemli bir ögesi olurken bölgedeki geleneksel ilişkiler güçlenmiş, diğer yandan bu ilişkiler temelinde şekillenen kırsal

² D. Kandiyoti, 1988, "Bargaining with patriarchy", *Gender and Society* 2 (3), s: 274-290.

dönüşüm sonucu büyük şehirlere göç tetiklenmiş, bireyler için alternatif yaşam alanlarına olanak tanınmıştır³.

11. Ziyaret ettiğim üç ilde her ne kadar aşiret sistemi dönüşmüşse de özellikle Şanlıurfa'da hala gözlemlenebilir olup, şehirlilerin çoğu kendilerini belirli aşiretlerin üyesi olarak tanımlamaktadır. Bu bağlamda, bölgenin güçlü tarımsal alt yapısı aşiret yapısının arkasında yatan nedendir. Bazı ağalar geleneksel bağları sürdürecektir şekilde kentsel yapılarla bütünleşmişlerdir. Politika da bu aşiret bağlarını sürdürmeye yardımcı olur. Görüştüğüm bazı kişiler, politikacı ve yöneticilerin sık sık yerel iktidar yapıları ile iç içe geçtiği ve bu nedenle ağaların siyasi desteğini alma karşılığında onların iç işlerine karışmadıklarını söylemişlerdir. Bu da her zaman kadınlarla ilgili meseleler anlamına gelmektedir. Sık sık, ağa ailelerinden bazı kişilerin merkezi siyasal iktidar sıralarına katılmaları söz konusudur.

12. Batman'da, aşiret yapıları sürmekle beraber özellikle kentsel alanlarda gevşektir. 1952'de bölgede petrol bulunması ekonomik bir gelişme yaratmıştır, bu ise ülkenin diğer kısımlarından bölgeye göçü tetiklemiş ve yerel nüfusun kompozisyonunu farklılaştırmıştır. 1980'lerdeki çatışmalar boyunca Batman zorunlu yer değiştirmeye maruz kalan insanların akınına uğramıştır. Van da var olan benzer yer değiştirme ve kentleşme modeli, yerel aşiret yapısını ortadan kaldırmadıysa da zayıflatmıştır. Van'ın daha sınırda bir kent olması, büyük ekonomik ve fiziksel yer değiştirmeler sürecinde onu özellikle istikrarsız bir yerleşim haline getirmiştir.

B. Kadınların Eşitliği Konusunda Bölgesel Eksiklikler

134. 'Kadın sorunu' Türkiye modernleşmesinde düzenleme konusu ve karşı çıkılan temel konulardan birini oluşturmuştur. Modernleşmeci elitler ilerlemenin yolunun her iki cinsi de içermekten geçtiğini ve kadınla erkek arasındaki eşitliğin hem anayasal hem de kurumsal olarak kabul edildiğini vurgulamışlardır. Buna karşın modernleşme temel olarak erkek egemen kurumlar yolu ile gerçekleştirilmiştir. Bunun sonucu olarak, birçok kazanımın

³ Uzmanlar bu sürecin hem entegrasyonun temeli hem de Türkiye'de etnik kimlik politikalarının başlangıcı olduğunu ifade etmektedir. Durum, yasadışı Kürdistan Demokratik Partisi'nin (PKK) 1984'te sahneye çıkması ve güvenlik güçleri ve diğer hedeflere karşı saldırılara başlaması ile ağırlaşmıştır. Şiddet güvenlik güçlerinin duruma hakim olduğu 1997'ye kadar sürmüştür. Ülkenin çeşitli yerlerindeki PKK saldırıları geçmişteki şiddetin yeniden ortaya çıkacağı endişesi yaratmaktadır.

varlığına ve bazı kadınların modernlikle bütünleşmesine rağmen, toplumsal cinsiyet düzeni değişmeden kalmıştır. Dahası, kırsal alanda ve Doğu bölgesindeki kentlerde kadınların büyük çoğunluğu modernleşme sürecinden dışlanmışlardır. Bölgesel ayrılıklar ve kır-kent ayrılıkları, Türkiye'nin genel olarak kalkınma ve özel olarak kadınların kurtuluşu deneyiminin belirgin özelliği haline gelmiştir.

14. Bölgesel eşitsizlik Doğu/Güneydoğu Anadolu bölgelerinde eğitim ve istihdam olanaklarının belirgin şekilde kısıtlı olması sonucunu doğurmuştur. Ekonomik mahrumiyet, sosyo- kültürel mahrumiyetle birlikte geleneksel ataerkil pratiklerden beslenerek, bölgenin düşük kalkınma düzeyinin yükünü orantısız biçimde kadınların omuzlarına yüklemektedir. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programının (UNDP) hazırladığı 2001 Ulusal Kalkınma Türkiye Raporuna göre, bölgedeki iller hem Cinsiyet Gelişim İndeksine (GDI) hem de Cinsiyet Güçlenme İndeksine (GEM) göre ülkenin en düşük oranına sahiptir. Ölçülen 79 il içinde Batman GDI'da 70. ve GEM'de 63. sıradadır. Şanlıurfa'nın değerleri 72. ve 65. iken, Van'ın değeri 74. ve 67. olarak hesaplanmıştır⁴.

15. Kadınların eğitimindeki bölgesel eşitsizlik özellikle dikkat çekicidir. Türkiye'de ortalama okumaz- yazmazlık oranı erkekler için yüzde 6.1 ve kadınlar için 19.4 iken, Doğu/Güneydoğu Anadolu bölgelerinde oranlar sırasıyla yüzde 12 ve 35 şeklindedir (2000 yılı nüfusuna göre). Bölgenin kırsal kesiminde kadınların neredeyse yarısı okur yazar değildir. Bu kadınların çoğunluğunun Türkçe konuşamadığı da dikkate alındığında, toplumun genelinden dışlanma düzeyleri çarpıcı hale gelmektedir. Bu, Cumhuriyet kurulduğundan beri art arda gelen hükümetlerin bölgedeki kadınların sorunlarını algılamak konusundaki büyük başarısızlıklarının göstergesidir.

16. 1997'de yeni Temel Eğitim Yasası'nın (No. 4306) kabulü ile zorunlu eğitim sekiz yıla çıkartılmıştır. 2003'te, yasanın kabulünden altı yıl sonra, sekiz kızdan birinin ya okula hiç gönderilmediği ya da zorunlu eğitimin ikinci aşamasına devam etmediği tahmin edilmektedir. Örneğin Şanlıurfa ve Van'da kız çocukların neredeyse üçte biri ilköğretime katılmamaktadır⁵.

⁴ Türkiye'nin küresel olarak GDI sırası 70'tir ve GEM sırası 76'dır. (UNDP Human Development Index 2005).

⁵ UNICEF/Government of Turkey, 2003, "Quality of life indicators by provinces".

Devletin GSYİH'nın sadece %3.46'sı gibi yetersiz bir oranı eğitim kurumlarına ayırmış olması hayal kırıklığı yaratmaktadır⁶.

17. Milli Eğitim Bakanlığı UNICEF ile birlikte 'Haydi Kızlar Okula' adlı bir kampanya düzenlemiştir. Kampanya temel olarak Doğu/Güneydoğu Anadolu'ya odaklanmıştır. UNICEF'e göre kampanya, 177.000 kız çocuğu ve 87.000 erkek çocuğunun eğitime katılması ile sonuçlanmıştır. Bu ise hedeflenen den dikkate değer oranda daha düşüktür. Katılımcı olan 33 ilden sadece 5'inde eğitimdeki cinsiyet eşitsizliği konusunda olumlu ve belirgin istatistiksel değişiklik yaşanmıştır⁷. Yerel yönetimlerin yerel topluluklarla ilişkilendirilmesinin övgüye değer örnekleri de söz konusudur. Örneğin Şanlıurfa Emniyet Genel Müdürlüğü, sosyo-ekonomik olarak dışlanmış kesimlerden gelen 100.000'e yakın kız ve erkek çocuğun ebeveynlerini, hafta sonları düzenlenen toplumsal ve sivil davranış sorumluluğu derslere katılmaya ikna etmiştir.

18. Yukarıda anılan politik durum hem kızların eğitimi üzerinde hem de genel olarak kadınların eğitimi üzerinde farklı etkiler yaratmaktadır. PKK'nın (Kürt İşçi Partisi) saldırılarının çoğu okul ve sağlık merkezi gibi devlet kurumlarını hedeflemiştir. Bu ise bir çok bölgede çocukların okula gidememesi sonucunu doğurmaktadır. Genellikle eğitim tartışma konusu olmuştur. Bazı yerel liderler, eğitimin Türkçe olmasından dolayı kız çocuklarını okula göndermemeyi, onların Kürt kimliklerini ve dillerini kaybederek asimile olmaları iddiası ile haklılaştırmaya çalışmaktadır. Aynı iddianın okullaşma oranları övgüye değer olan erkek çocukları için kullanılmaması dikkat çekicidir.

III. KADINLARA KARŞI ŞİDDET

A. Çok Yönlü Ataerkil Talepler

19. Namus, Türkiye toplumunda önemli bir değerdir, kadınlar ve cinsellikleri üzerinde katı bir kontrolün yeniden üretilmesine hizmet eder. Kadınlar için, namuslu olmak demek, alçakgönüllü şekilde giyinmek ve davranmak, evlilik öncesi bekaretin korunması, ayarlanmış evlilikleri kabul etmek, daha yaşlı bir akrabanın rızası/ eşlik etmesi söz konusu olmadan evi

⁶ Ertürk and Dayıoğlu, 2004, *Gender, Education and Child Labour in Turkey*, Geneva, ILO

⁷ Ş. Büyükoztürk, 2005, "Haydi Kızlar Okula" Girls Education Campaign: Quantitative Evaluation Study - Final Report

terk etmemek gibi davranışlarda bulunmak demektir. Namus bölgede töre olarak anılan geleneksel hukukun bir parçasıdır. Töreye göre aile, kendi üyelerinin namus kurallarına uymasını gözetmek zorundadır. Kuralların ihlali veya ihlal edildiğine ilişkin söylentiler tüm ailenin “lekelendiği” anlamına gelir. Bu leke bedeli ne olursa olsun temizlenmelidir, bunun yolu gerektiğinde cinayet dahi olabilir.

20. Kolektif ilişkilere dayalı bağlar, namus ideolojisini güçlendirir ve katılaştırır, gerçekte bu kolektif kimliğin bir parçası olarak sunulur. Kadınlar ve hâlihazırdaki aileleri törenin ahlaki düzenine mahkum edilmiştir. Töre tümüyle kuşatıcıdır: Sadece kadınları değil –düzenin bekçileri olarak- erkekleri de içine alan ve onların kendi aralarındaki ilişkilerini belirleyen bir ahlaki düzendir. Namusun gözetilmesi bu şekilde birincil toplumsal kaygı hakline gelir.

21. Aşiret bağları törenin ulaştığı alanı genişletmekte ve kadınların şiddetten kaçmasını zorlaştırmaktadır. Örnek teşkil eden bir vakada, 18 yaşında bir kadın 1997’de Şanlıurfa Sosyal Hizmetler Kurumu’nu aramış ve korunmak istediğini belirtmiştir. Silahlı aile üyelerinin genç kadının geri dönmelerini talep etmesine rağmen, kadın Ankara’da bir sığınma evine gönderilmiştir. Şanlıurfa’da bir hükümet bakanı ailenin (belki de iyi niyetle) genç kadının yerini belirlemesine yardım etmiştir. Aile daha sonra sığınma evine giderek genç kadına, kuzeni ile evlenmesi durumunda kendisine zarar verilmeyeceği yönünde söz vermiştir. Kadın kabul etmesi üzerine evlilik gerçekleştirilmiştir. Şanlıurfa’ya döndükten altı ay sonra genç kadın babası tarafından öldürülmüştür.

22. Daha önceki raporlarımda rekabet halindeki erkeklik söylemlerinin kadınlar üzerinde çelişen taleplerde bulunduğu kriz ve çatışma durumlarında cinsiyet eşitsizliğinin daha çok dillendirildiğini ve çatışmanın daha yerleşik bir ataerkil denetim için bahane olarak araçsallaştırıldığını belirlemiştim. Bölgedeki kadınlar için de durum budur. Yaşanan tüm gerilimlerin yanı sıra, kadınların intihar bombacısı ve savaşçı şeklinde PKK safında yer alması, onları güvenlik güçleri karşısında terörist eylemlerin şüphelisi durumuna getirerek gerilime doğrudan katılmaları sonucunu doğurmaktadır.

23. Etnik kimlik politikaları ve kız çocuklarının eğitimi arasındaki bağlantı ve kamu kurumlarında ve üniversitelerde türbanın yasaklanması konusunda laik devlet ile siyasi İslam

arasındaki tartışma, kadınların sonuçlarına katlanmak zorunda kaldığı değer çatışmalarının örnekleridir.

B. Şiddetin Farkı Görünümleri

24. Türkiye’de cinsiyet temelli şiddet üzerine kapsamlı istatistikler yoktur. Var olan çok az çalışma, kadınların en çok şiddete uğradıkları yerin ev alanı olduğunu ve bunun tüm eğitim ve sosyal seviyeleri kapladığını göstermektedir. 1990 ve 1996 arasında uygulanan ve 1259 kadının katıldığı araştırma kadınların %88.2’sinin şiddet ortamında yaşadığını ve %68’ine kocası tarafından dövüldüğünü göstermektedir⁸. 1995’te yapılan bir araştırma Ankara’da gecekonduda yaşayan kadınların %97’sinin kocasının saldırısına maruz kaldığını göstermiştir⁹. Bir yıl sonra orta ve üst sınıf aileler hakkında yapılan bir araştırmada kadınların %23’ü kocalarının kendilerine şiddet uyguladığını belirtmişken, şiddetin türü konusunda spesifik sorular sorulduğunda söz konusu oranın %71’e çıktığı görülmüştür¹⁰.

25. Ev içi şiddet, kadınlar tarafından da aile hayatının doğal bir parçası olarak görülmeye devam etmektedir. 2003 Türkiye Demografi ve Sağlık Araştırmasında bir grup kadına ‘eğer yemeği yakarsa, onunla tartışırsa, çok para harcarsa, çocuk bakımını boşlarsa veya onunla cinsel ilişkiye girmeyi reddederse, kocanın karısını dövmeye hakkı olup olmadığı’ sorulmuştur. Sonuçta, kadınların%39.2’si bu sebeplerden herhangi birinin kocanın karısını dövmesini haklılaştıracağını kabul etmiştir. Bu oran Güneydoğu’da (%50.6) ve Doğu’da (%45.9) daha da yükselmiştir¹¹.

26. Ev içi şiddet konusunda çok az vaka rapor edilmektedir. Bunun nedeni, rapor etmenin kendisinin namusa aykırı olarak değerlendirilmesi ve rapor eden kadının cezayı hak ettiğinin düşünülmesidir.

27. Toplumsal kurallar eninde sonunda değişse de, Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da erken yaşta ve görücü usulü ile yapılan evlilikler hala oldukça yaygındır. Aile bağlarının güçlenmesi ve mülkiyetin aile içinde kalması amacıyla baba tarafından kuzenler arasında evlilik yaygın

⁸ Mor Çatı Sığınma Evi Vakfı , 1997, *Geleceğim Elimde*.

⁹ Amnesty International, 2004, Turkey: *Women Confronting Family Violence*.

¹⁰ İbid.

¹¹ Hacettepe University Institute of Population Studies, 2003, *Turkey Demographic and Health Survey*, s. 33.

bir uygulamadır. Daha az yaygın olan, ancak hala yaşanan *berdel* uygulaması aileler arasında gelinlerin değişimidir. Aileler, aralarında daha uzun dönemli bağlar kurmak için *berdel* yoluna başvurur. Başka durumlarda bu uygulama, başlık parası ödenmesini engellemek için başvurulan bir yöntemdir.

28. Medeni Kanun, erkek ve kadınlar için yasal evlilik yaşını 17 olarak belirlemişse de, hâkimin onayı ile bir erkek ya da kız 16 yaşında evlenebilir. Dinsel evlilikler yasal olarak tanınmaz. Pratikte, bu yasalar, özellikle bölgenin kırsal ve fakir kentsel alanlarında sürekli ihlal edilmektedir. Genellikle bir şikâyet gerçekleşmemesi durumunda yasal merciler bu tür vakaları incelemeyiz. Bunun yerine, bazı bölgesel yöneticiler sadece dinsel nikâhları olan çiftlerin evliliklerini resmi nikâha cesaretlendirerek kadınların yasal haklarından yararlanmasını amaçlamaktadır.

29. Görücü usulü ile ve zorla evlendirme arasındaki sınırın çok belirsiz olması ve bütünüyle şiddet içeren vakaların nadir olması nedeniyle zorla evlendirmelerin oranını belirlemek kolay değildir. Raporlara göre, ailesi tarafından seçilmiş damatla evlenmeyi reddeden kadını itaate zorlamak için psikolojik baskı, üstü kapalı tehditler ve sürekli bir eve kapatma uygulanmasına sıklıkla rastlanmaktadır. Bu problemin uluslar ötesi bir boyutu, ailesi Türkiye'den başka bir ülkeye göç etmiş kızların Türkiye'deki erkeklerle evlenmeye zorlanmasıdır.

C. Namus Adına İşlenen Cinayetlerin Özgüllüğü

30. Türkiye'de namus cinayetlerinde kurban olan kadınlar konusunda son on yılda yoğun bir kamusal tartışma yaşanmaktadır. Bu cinayetler hakkında sistematik veri bulunmuyorsa da, STK'lar her yıl namusa aykırı davranışlar nedeniyle cinayet kurbanı olan kadınlara ilişkin (bazen erkekler de söz konusudur) düzinelerce vakayı rapor etmektedir.

31. 2005'te 336 erkek ve 94 kadın üzerinde Güneydoğu'da Dicle Üniversitesi'nden Prof. AYTEKİN SİR tarafından yapılan bir araştırma, yanıtlayıcıların %37.4'ü, kadının zina yapması durumunda öldürülmesini haklı bulduğunu göstermektedir. Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından son zamanlarda yapılan övgüye layık bir araştırmaya göre, polisin yetki bölgesinde olan ve 2000-2006 yılları arasında gerçekleşen 1091 töre cinayetinde, toplam 1190 kurbanın 480'ini kadın, 710'unu erkektir. Cinayetlerin üçte birinin namusla ilgili, diğer

üçte birinin aileler arası çatışmalarla ilgili ve yüzde onunun kan davası olduğu ve geri kalan vakaların çoğunun tecavüz, görücü usulü evlilikler hakkındaki anlaşmazlıklar vb.den kaynaklandığı belirtilmiştir. Araştırma ayrıca, cinayetlerin büyük oranda yüksek göç alan alanlarda (Ankara, İstanbul, İzmir gibi) gerçekleşirken, zanlıların %50'sinin doğum yerlerinin Doğu'daki iller olduğunu göstermektedir.

32. Namus cinayetlerini kadınlara karşı uygulanan diğer şiddet türlerinden ayıran, bunların organize olması ve uygulanışdır. Geniş bir akrabalık ağını da içine alabilecek şekilde bir aile konseyi toplanır, cinayete karar verir ve düzenler. Genç bir erkek ya da erkek çocuğu, yaşı küçük bir zanlının daha yumuşak cezalar alacağı ümidi ile cinayeti işlemek üzere seçilir. Bu tür cinayetler, büyük bir ahlaksızlık yapmış olduğu kabul edilen kadının hak ettiği cezayı vermek şeklinde sunulur. Her ne kadar böyle sunulsa da, aslında ataerkil ayrıcalıkların korunmasına yönelik olarak kadınların toptan terörize edilmesine hizmet eder. İlave olarak, bu cinayetler çoğunlukla kadınların dedikodu veya söylentiler nedeniyle varsayılan kötü davranışlarının sonucu olduğu söylenir. 'Namusa aykırı davranış'ın kanıtlanması konu ile ilgili değildir; önemli olan toplumun namusa aykırılığı algılaması ve bunun ailenin toplumsal durumuna etkisidir.

33. Namus cinayetlerine yönelik kamusal ilgi, özellikle Ceza Yasası reformu sürecinde dillendirilmeye başlanmış ve bu süreç töre cinayetleri için zorunlu ömür boyu hapis cezası öngörülmesi ile sonuçlanmıştır (aşağıda 56. paragrafa bkz.). 18 Mayıs 2005'te TBMM, namus cinayetleri ve genel olarak kadına ve çocuklara karşı şiddet üzerine bir araştırma komisyonu oluşturmuştur. Komisyon kapsamlı bir çalışma yapmış ve bulgularını parlamentoya sunmuştur.

IV. BÖLGEDEKİ KADIN İNTİHARLARI

A. Var Olan Verilerin Analizi

34. Türkiye'nin göreceli olarak düşük intihar oranları vardır. Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) varsayımlarına göre, küresel intihar oranı 100.000 kişide 16'dır¹². Türkiye İstatistik Enstitüsünden elde edilen 2003 verilerine göre, ulusal intihar oranı 100.000 kişide 3.83'tür. İntihar oranının en yüksek olduğu bölge Ege Bölgesidir (6.98) ve bunu 2.87 ile Güneydoğu Anadolu ve 3.73 ile Doğu Anadolu Bölgesi izlemektedir. Batman, beş kadının ve iki erkeğin 2006'nın ilk beş ayında intiharından sonra (benim görev süremden sonra iki kadının intiharı daha bildirilmiştir) - 2000 ve 2005 arasında 105 intihara sahne olmuştur- bazı gazeteciler tarafından " intiharlar kenti" olarak adlandırılmıştır. Bu ise yıllık intihar oranı olan 100.000 kişide 3.5 oranına tekabül etmekte olup, 2003 için ulusal ortalamadan az da olsa düşüktür.

35. Ancak Batman'daki ve diğer Güneydoğu Anadolu illerindeki intihar oranlarının kaygı verici yanı sıra intihar edenlerin cinsiyeti ile ilgilidir. Dünya çapında kadınlardan çok erkekler intihar etmektedir. Dünya erkek/kadın intihar oranı 3.5 erkeğe 1 kadın şeklindedir. 100.000 erkekte yaklaşık 26'sı intihar etmekteyken bu rakam kadınlar için 100.000 kişiye 7'dir. Türkiye için erkek/kadın intihar oranı, gelişmekte olan bir çok ülkede olduğu gibi, 1.5'e 1 şeklindedir¹³.

36. Ancak, Van ve Batman da dahil olmak üzere birkaç Güneydoğu Anadolu ilinde, eğilim küresel ve ulusal eğilimlerden farklıdır. Güneydoğu Anadolu bölgesi için erkek/kadın intihar oranı 0.97'ye 1 şeklindedir, yani erkeklerden çok kadınlar intihar etmektedir¹⁴. Dahası,

¹² Bkz: www.who.int/entity/mental_health/management/en/SUPRE_flyer1.pdf. Bu rakamlar dünya ülkelerinin yarısından elde edilen verilere dayanan varsayımlardır.

¹³ Çin, dünyada kadın intihar oranlarının daha yüksek olduğu tek ülkedir. Veriler dünya çapında kadınların erkeklerden daha fazla intihar girişiminde bulunduğu göstermektedir.

¹⁴ Bkz: Türkiye İstatistik Enstitüsü 2003 Rakamları. Ziyaret ettiğim üç il için resmi rakamlar şu şekildedir: 2001 ve 2006 arasında Batman'da toplam 82 intihar gerçekleşmiştir (38 erkek, 44 kadın) ve 439 intihar girişimi kaydedilmiştir (133 erkek, 306 kadın). Aynı dönemde Şanlıurfa'da 326 intihar gerçekleşmiştir (211 erkek, 115 kadın). Ek olarak, cinsiyete göre ayrılmamış olmakla birlikte 581 intihar girişimi kaydedilmiştir. Hükümet'in verdiği bilgiye göre Van'da 2001 ve 2006 arasında 86 intihar gerçekleşmiştir. Ayrıca, 362 intihar girişimi (147 erkek ve 215 kadın) Van için söz konusu değerlerin, sadece 2003 yılı için resmi istatistiklerin 40 kadın intiharı gösterdiği dikkate alınırsa, doğru olmayacağı açıktır. Van Genel Jandarma Komutanlığı'ndan aldığım bilgiye göre 2001 ve 2006 arasında Van'ın kırsal bölgelerinde meydana gelen intiharlar 69 kadın ve 60 erkek şeklindedir. Kadınların erkeklerden daha çok intihar ettiği başka iller de kesinlikle vardır. Ege Bölgesinde yer alan Muğla, 2003 yılında gerçekleşen 104 kadın ve 42 erkek intiharı ile dikkat çekicidir. Bu illeri ziyaret etmediğim için bunlarla Doğu/Güneydoğu Anadolu'daki durum arasında bir paralellik kuramıyorum.

Türkiye’deki intihar kurbanlarının çoğunun 15-29 yaş arası erkek ve kadınlar olması dikkat çekicidir. 2003’te intihar eden kadın kurbanların %62’si 30 yaşından küçüktür, ve %37’si 15-25 yaş grubundadır. Kurbanların çoğunluğu fakir ailelerden ve kırsal kökenden gelmektedir.

B. Kadın İntiharlarının Altında Yatan Nedenler

37. Bu istatistiksel sıra dışılıklara bakarak, kadınların intiharlarının arkasında yatan sebepler hakkında yoğun bir tartışma gelişmiştir. Medya ve sivil toplum kuruluşları birçok intiharın aslında namus cinayeti olabileceğine; ailelerin kurbanı intihara zorlamış olabileceğine ya da cinayetleri başarılı bir şekilde intihar olarak gösterdiklerine ilişkin kaygılarını belirtmişlerdir. Bazı gözlemciler Ceza Yasası’nda töre cinayetlerine getirilen ağır cezaların aileleri namus cinayetlerini intihar olarak göstermeye ittiğini ileri sürmüşlerdir.

1.Cezai Sorumluluk İçeren Vakalar

38. Bildirilen bazı intihar vakalarının gizlenmiş cinayetler olduğuna inanmak için yeterli veri vardır. Diğer vakalarda, aile üyelerinin intihara teşvik etmiş olması söz konusudur ve bu da Türk Ceza Yasası 84. maddede suç olarak belirlenmiştir. Bölgede çalışan bir çok uzman hukukçu bu bakış açısını paylaşmaktadır. Bu uzmanlar, aslında cinayet olduğu düşünülebilecek şüpheli intihar vakaları veya “kaza ile ölümler” hakkında bana bilgi verdiler. Söz konusu vakalardan bazıları şikayet sonucu mahkemeye gelmiş ve en azından bir tanesi tutuklama ile sonuçlanmıştır.

39. Şanlıurfa’da Elife Atlıhan 15 yaşındayken kuzeninin tecavüzüne uğrayarak hamile kalmıştır. Aile toplantısında kuzen suçlamayı reddedince, annesi tarafından Elife’ye bir ip verilerek namusunu temizlemesi söylenmiştir. Erkek kardeşi, intihar ettiğinden emin olmak için, sandalyeyi uygun şekilde ve boyutta koyduğundan emin olup odayı terk etmiştir. 1 Mart 2003’te mahkeme anne ve erkek kardeşi cinayetten suçlu bulmuş ve ömür boyu hapse mahkum etmiştir. Tecavüzcü de tutuklanmıştır.

40. O zaman geçerli olan Ceza Yasası’nın 51. maddesi, ciddi tahrik ile ilgili olarak azaltılmış ceza öngörmektedir. Ancak mahkeme savcının önerisine uyarak, kurbanın tecavüze uğramış ve hamile bırakılmış olmasını dikkate almış; Anayasa’nın namus ve töre cinayetleri için ceza

indirimini yasakladığından hareketle indirim söz konusu davada uygulanmamıştır. Bu dava, yargısal karar alma mercilerindeki kişilerin insan hakları temelli bir yaklaşımı benimsemeleri durumunda, yasalarda var olan eksiklikleri giderebildiklerini göstermekte ve uzmanlar için insan hakları ve cinsiyete duyarlı eğitimin öneminin altını çizmektedir.

41. Bir başka intihara zorlama vakası, Van'da Ağır Ceza Mahkemesi'nde görülmüştür. Bu dava Sevgül adında 17 yaşında evli bir kadınla ilgilidir. 1999'da ailesi başlık parası karşılığında bir görücü usulü ile evlendirmiştir. Sevgül yasal evlenme yaşından küçük olduğu için evlilik sadece dini nikahla gerçekleştirilmiştir. Mayıs 2002'de Sevgül asılmış şekilde bulunmuştur. Tanıklar, öldüğü gün kocası ile Sevgül'ün hararetli şekilde tartıştıklarını ifade etmiş, tıbbi kanıtlar da ölmeden kısa süre önce kadının ciddi olarak fiziksel şiddet gördüğünü ortaya çıkarmıştır. Koca cinayet iddiası ile tutuklanmış fakat kısa süre içinde salıverilmiştir; zira adli tıp uzmanı Sevgül'ün ölümüne bir başkasının neden olduğuna ilişkin kesin bir kanıt elde dememiştir. Fakat mahkeme kocayı saldırı suçundan tutuklamış ve Ceza Yasası'nda öngörülen üst sınır olan beş yıl hapis cezası vermiştir. Cezaya karşı temyiz davası, benim görev süremde devam etmekteydi.

42. Resmi görevliler bana her intihar vakasının dikkatle incelendiği ve gerekirse adli araştırmaların uygulandığı konusunda güvence verdiler. Buna rağmen, cezai sorumluluk içeren vakaların tanımlanması ve çözümlenmesi için yapılması gereken çok şey vardır. Namus cinayeti olma ihtimali açık bir şekilde söz konusu iken, uzman bir adli tabip tarafından uygulanan otopsi standart bir prosedür olmalıdır. Fakat Suni Öz'ün vakasında olduğu gibi, bu her zaman yapılmamaktadır. Suni, 17 Ekim 2005'te Van'ın kırsal bölgesinde sözde intihar etmiştir. Mayıs 2006'da gelen isimsiz bir ihbar telefonu ile bu vakanın bir cinayet olduğunun bildirilmesi üzerine savcılık bir soruşturma başlatmıştır. Tanıklara göre Suni ölmeden önce, kocası hastanedeyken onu aldatmakla suçlanmıştır. Bu iddia, kocasının akrabası olan köy muhtarı tarafından ileri sürülmüş ve meseleyi yönlendirmiştir; otopsi ise uzman bir adli tabip tarafından değil yerel bir hekim tarafından yapılmıştır. Suni'nin ölümünden iki gün sonra sözde sevgilisi Bursa'da ölü bulunmuştur. Van'ın jandarma komutanı vakanın ayrıntıları ile incelendiğini ve cezai sorumluluk bulunmadığını belirtmiştir.

43. Psikolojik otopsi adı verilen yöntemle incelendikten sonra kaç vakanın açık olarak intihar olarak değerlendirilebileceğinden haberdar değilim. Bu teknik, ölüm sırasında kurbanın akıl

sağlığının yerinde olup olmadığını belirlemede kullanılmaktadır. Bu teknik ile üçüncü tarafların intihar kararında etkili olup olmadıkları belirlenir. Psikolojik otopsiler, uzman psikolog ya da psikiyatristlerce, intihar kurbanı ile yakın ilişki içinde olan arkadaşlar, aile üyeleri ve uzmanlarla yapılan derinlemesine görüşmeler yolu ile gerçekleştirilir.

44. Yukarıda anılan vakaların çoğunun yeni Ceza Yasası yürürlüğe girmeden önce ortaya çıktığı belirtilmelidir. Bu nedenle, Ceza Yasası'nın kendisinin intihara zorlama vakalarını teşvik ettiği söylenemez. Bunun yerine, ataerkilliğe ve kadınlara karşı şiddete ilişkin büyüyen kamusal tartışmanın intihara zorlama vakalarını daha görünür hale getirmesi söz konusudur.

2. İntiharlar, Ataerkil Baskı ve Şiddet Arasındaki Bağlantılar

45. Kayda geçen kadın intiharları arasında gerçekten intihara zorlama ve cinayet olduğunun düşünülmesi için yeterli nedenler varsa da, vakaların çoğunluğu büyük bir olasılıkla doğrudan cezai sorumluluk içermemektedir. Buna karşın, birçok durumda aile üyelerinin ve daha geniş olarak toplumun değişen düzeylerde ahlaki sorumluluğu vardır.

46. İntiharların nedenlerini tam olarak öğrenmek, en azından kurbanlara buna iten nedenler hakkında soru sorma imkânı olmadığı için, mümkün değildir. Kişisel, aile ile ilgili ve sosyo kültürel faktörler iç içe geçmiştir. Dünya çapında çok az çalışma kadınlara karşı şiddet ve kadın intiharları arasındaki bağlantıyı ele almaktadır¹⁵. Resmi raporlar psikolojik ya da fiziksel şiddeti intiharın spesifik bir nedeni olarak ele almamaktadır. Türkiye'de önceden maruz kaldığı şiddet nedeni ile ortaya çıkan intihar vakalarının nedenleri, büyük bir olasılıkla, aile uyuşmazlığı (2003'teki tüm kadın intiharlarının % 28.9'u için) ve duygusal ilişki ve istenmeyen kişiyle evlilik (%11.5) olarak kayda geçmiştir.

47. Görev sürem boyunca, intihar kurbanlarının aileleri ve intihar girişimlerinden sonra hayatta kalan kadınlar ile görüşme fırsatım oldu. Ayrıca vakalar üzerinde tek tek çalışmış olan

¹⁵ İsveç'te yapılan bir araştırma intihar fikrinin ve gerçek intihar girişimlerinin şiddet gören kadınlarda daha sıklıkla görüldüğünü ortaya koymaktadır: (Bkz: E. Lundgren vd., 2001, *Captured Queen: Men's Violence Against Women In "Equal" Sweden - A Prevalence Study*, s. 62). Hindistan'ın kırsal bölgelerinde genç kadınların intihar oranları genç erkekler kadar yüksektir, evli kadınların intiharlarının büyük bölümünün nedeni olarak kayın aileler tarafından yüksek başlık paraları nedeniyle uygulanan psikolojik şiddet ve taciz gösterilmektedir. Bkz: P. Mayer ve T. Ziaian, 2002, "Are women in Indian society protected from suicide?", *Crisis*, 23 (3), s. 98-103.

kadın sivil toplum örgütleri temsilcileri ve sosyal hizmet görevlileri ile de konuştum. Bu görüşmeler katı bir ataerkil denetime ve bununla bağlantılı insan hakları ihlallerine- özellikle zorunlu ve erken evlilik, ev içi şiddet, ensest, tecavüz ve üreme haklarının reddi- işaret ederek, bunların bölgedeki kadın intiharları konusunda temel belirleyici faktörler olduğunu ortaya koymaktadır. Yeterli devlet korumasının yokluğunda intihar, belki de kadınların aşırı şiddet ve baskıdan kaçabilmelerinin tek yolu olmaktadır.

48. Şanlıurfa Siverek'te 1999'da meydana gelen bir vaka örnek niteliğindedir. Üniversiteye hazırlanan bir genç kadın, genç bir erkekle el ele görülmüştür. Kadının evlilik öncesi cinsel ilişkiye girdiğine ilişkin söylentiler yayılmıştır. Aile meclisi tarafından sorgulanması sonucunda, genç kadın uyku hapları alarak intihara teşebbüs etmiştir. Sonuç olarak, söylentiler yoğunlaşmış ve aile genç adamın ailesine berdel (gelinlerin değişimi) önermeye karar vermiştir. Genç kadın erkekle evlenmeyi reddettiğinde, erkek kardeşi onu öldürmekle görevlendirilmiştir. Erkek kardeş reddetmiş ve genç kadına kendisi ile birlikte köyden kaçmayı teklif etmiştir. Ailesi için bunun nasıl bir üzüntü olacağını tahmin eden genç kadın bilerek bir el bombası ile kendini patlatmıştır.

49. Anlatılan bir başka vaka Şanlıurfa'da çoğunlukla kırsal bölgelerden gelen göçmenlerin yaşadığı fakir bir mahalleden olan 32 yaşındaki Şükran'ın durumudur. Şükran bana 13 yıl önce kocası ile dini nikahla evlendirildiğini ve 7 çocuk sahibi olduğunu söyledi. 16 yaşındaki kızını da –başına kötü bir şey gelmemesi için- yine dini nikâhla evlendirdiğini ifade etti. Bir gün tamamen şans eseri kocasının ikinci kez evlenmekte olduğunu ve ikinci karısı için semtte bir ev kiraladığını fark etmiş. Her ne kadar çocukları ve kendisi kocasından ayrı yaşıyorlar da, onunla ilişkiye girmiş ve hamile kalmıştır. Kocası onu zina ile suçlamıştır. Bir DNA testi ile iddiası yanlışlanmış ve kocası iftira atmaktan tutuklanmıştır. Kocasının kardeşleri ceza olarak Şükran'ı fare zehri içerek intihara etmeye teşebbüs edene kadar tacizlerde bulunmuş ve şiddet uygulamıştır. Bugün Şükran güçlenmiş görünmektedir ve çocuklarına bakmak için sıkı şekilde çalışmaktadır.

50. Ataerkil baskı ve kadınların intiharları arasındaki bağlantı üzerinde duran akademik çalışmalar da vardır¹⁶. Örneğin 2001’de intihar gerçekleşen 31 ailenin üyeleri ile yapılan bir anket, kurbanların katı bir ataerkil baskıya maruz kaldığını göstermektedir: %84’ünün parka, sinemaya gitmesi veya herhangi bir sosyal katılımı, yanında daha büyük bir akrabası olmaksızın yasaktır; %28’inin tek başına alışverişe çıkmasına dahi izin yoktur. Bu baskının tümüyle bir toplumsal izolasyon sonucunu doğurduğu görülmektedir; kurbanların yalnızca %10’u umutsuzluk duyguları hakkında bir başkası ile konuşmuştur. Görüşülen aile üyelerinden %66’sı kızları için evlilik adaylarının aile, akraba veya çöpçatanlar tarafından seçilmesinin daha iyi olacağını, %90’ı ise kızlarının erkeklerle arkadaşlık etmesinin uygun olmadığını ifade etmişlerdir. Diğer araştırmalar zorla yapılan bekaret testleri veya çocukken cinsel tacize uğramış olma gibi faktörler ile intihar davranışı arasında bağlantıları göstermektedir¹⁷.

3. Medyanın Rolü

51. İntiharların arkasında yatan sebepleri sorduğumda görüştüğüm resmi görevliler genellikle medyayı suçladılar. Buna göre, medya genç kadınlar için büyük bir fırsatlar dünyası göstererek kendi hayatlarındaki kısıtlı imkânlarla bir çelişki yaratmaktadır. Bu tartışmanın altında yatan mantık ikna edici değildir: kadınlar ve kız çocukları için çözüm olanakların gizlenmesi değil, sınırlılıklar ortadan kaldırılması gerekmektedir.

52. İntiharların medyada aşırı yer alması da cesaretlendirici bir faktör olarak algılanmaktadır. Bu ilginin daha geçerli olduğu söylenebilir. İntihara ilişkin araştırmalar, intiharların bir bulaşma veya “karbon kopya” etkisi yarattığını ortaya koymaktadırlar. Medya haberleri ile intihar haberlerine maruz kalmak veya bir intihar ile doğrudan temas etmiş olmak intihar riskini arttırmaktadır. Bu nedenle gerçek ve sorumlu habercilik zorunludur. Medyada çalışanlar, ne yazık ki genellikle yapıldığı gibi durumu dramatize etmek ya da intihar

¹⁶ M. Bağlı ve A. Sev’er, 2003, “Female and Male Suicides in Batman, Turkey: Poverty, Social Change, Patriarchal Oppression and Gender Links”, *Women’s Health and Urban Life: An International and Interdisciplinary Journal*, Issue 2 (1), s. 60-84

¹⁷ M. Eskin, H. Kaynak-Demir, S. Demir, 2005, “Same-Sex Sexual Orientation, Childhood Sexual Abuse and Suicidal Behavior in University Students in Turkey”, *Archives Of Sexual Behaviour*, 34 (2): 185-195; D. Cindoğlu, 2000, “Virginity Tests and Artificial Virginity in Modern Turkish Medicine”; Ilkcaracan (Ed.), *Women And Sexuality in Muslim Societies*, Istanbul, Women For Women’s Human Rights, s. 215-228.

istatistiklerine yer vermek yerine, risk içinde bulunan kişilere yönelik yararlı kaynaklara yer vermelidir¹⁸.

V. PROBLEME TEPKİLER

A. Devletin Tepkisi

53. 1980'lerde Türkiye kadın hareketi, cinsiyet temelli şiddeti cinsiyet eşitliğinin önündeki en büyük engel olarak göstermiştir. Yıllar içinde bazı alanlarda önemli ilerlemeler kaydedilmişse de, uzun bir zaman politikada kadınların düşük temsilinden yararlanan¹⁹ ve partilerde çoğunluğu oluşturan muhafazakar çoğunluk gerçek bir paradigma değişiminin önünde engel oluşturmuştur.

54. Kadın hareketi, Avrupa Konseyi'nin 1999 da Helsinki Zirvesi ile Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne aday olması ile yeni bir ivme kazanmıştır. Bu bağlamda Türkiye, demokrasiyi, insan haklarını ve hukukun üstünlüğünü geliştirmek için büyük reformlar başlatmıştır. Uyum sürecinde kadın hakları yüksek öncelikli değilse de, kadın hareketi AB otoritelerinin dikkatini soruna çekme konusunda başarı sağlamışlardır. Yasal alanda cinsiyet eşitliği perspektifinden, 2002'deki Medeni Yasa ve 2005'te Ceza Yasası gibi önemli kazanımlar elde edilmiştir. Bugün, kadına karşı şiddet, merkezi bir kamu politikası konusudur ve göreve başladığından beri sorunla baş etmek için daha ileri adımlar atılmaktadır.

1. Ceza Yasası Çerçevesi

55. 26 Eylül 2006'da TBMM Ceza Yasası'nı çığır açıcı reformlarla kabul etmiştir. Yasa 1 Haziran 2005'te yürürlüğe girmiştir. Reformlar yasadaki açık ataerkil maddeleri başarılı bir şekilde elemiştir. Tecavüz ve cinsel taciz, daha önce " aileye ve kamu düzenine karşı suç" olarak kabul edilirken, şimdiki yasa ile "cinsel bütünlüğe karşı suçlar" olarak tanımlanmaktadır. Evlilik içi tecavüz suç haline getirilmiş (kurbanın şikâyetine bağlı olarak),

¹⁸ WHO'nun gazeteciler ve diğer meslek mensupları için intiharı önleme rehberleri şu adreste bulunabilir: www.who.int/mental_health/resources/suicide/en/index.html. Bu metinlerin Türkçeleri WHO İntiharı Önleme Programından elde edilebilir.

¹⁹ Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin yalnızca % 4.4.'ünü kadınlar oluşturmaktadır ve Cinsiyet Eşitlik Komisyonu yoktur.

eşe veya aile üyelerine karşı şiddet kullanmaya yönelik cezalar ağırlaştırılmıştır. Bekâret testi uygulaması- ailelerin kızların bekâretini belirlemek için kullandıkları bir uygulama- kısmen suç haline getirilmiştir. Yasal bir hâkim ya da otorite tarafından talep edilen bekâret testi kişi bu uygulamaya rıza göstermese bile zorunlu hale getirilmiştir.

56. “Namus” cinayetleri için öngörülen cezalarda arttırılmıştır. Geçmişte, mahkemeler, namus cinayetleri davalarında uygulayıcıların, kurbanın “ uygunsuz davranışı” ile tahrik oldukları gerekçesi ile indirilmiş cezalar uygulamaktaydı. Ceza Yasası bugün 82. Maddesi ile bu cinayetlere *töre* adına işlenen cinayetler kapsamında değerlendirmekte ve nitelikli cinayet davaları olarak, uygulayıcılarının ömür boyu hapis cezası almasını öngörmektedir. Kadın grupları 82. Maddenin düzenlemesinin tam olmadığı eleştirisini getirmektedir: Buna göre madde sadece *töre* cinayetlerine referans vermekte ve bu nedenle geleneksel yolla gerçekleşmeyen bazı namus cinayetleri bu kapsamın dışında kalabilmektedir. Bu nedenle kadın grupları namus teriminin dâhil edilmesini talep etmişlerdir. 82. Maddeyi savunanlar, şu anda olduğu şekli ile maddenin korunmasından yana olup, bazı namus cinayetlerinin (kızlarına tecavüz eden tecavüzcüyü öldüren baba gibi örneklerin) otomatik olarak ağırlaştırılmış cinayet olarak değerlendirilmemesi gerektiğini savunmaktadır.

57. Yasal deneyim yasanın kadınları namus cinayetlerinden koruma konusunda ne kadar etkili olacağını gösterecektir. Eğer mahkemeler reformun ruhunu anlayamaz ve kadının cinselliğini kontrol etmeye ve kişisel bağımsızlıklarını sınırlamaya yönelik bütün cinayetleri en ağır cezalarla cezalandırmazsa, yasanın 82. Maddeye geri dönerek revize etmesi gerekebilir.

58. Bir bakış açısına göre, Ceza Yasası reformu ile bir adım geri gidilmiştir. Madde 104, şu andaki hali ile, 15 ve 17 yaşlar arasındaki gençlerin aralarında karşılıklı rızaya dayanan cinsel ilişkilerin suç olarak yorumlanmasına imkan vermektedir, ve yasal düzenleme her ne kadar cinsel olarak yansız ifade taşısa da, pratikte, kızlar için uygun cinsel davranışları belirleyen ilkel namus normlarını doğrular niteliktedir. Yasanın kabulünden hemen önce Başbakan tarafından evli yetişkinler için zinanın suç olarak düzenlenmesi gündeme getirilmiştir. Ancak güçlü ulusal ve uluslararası tepkilerle bu problemli düzenlemeden vazgeçilmiştir.

2. Ceza Yasasının Pratikte Uygulanışı

59. Ceza Yasası cinsiyet eşitliği perspektifinden tamamen uygun görünse de uygulamada belirgin problemler söz konusudur. Birçok politikacı ve yönetici, aile içi şiddeti ve zorla evlilikleri devletin karışmaması gereken aile içi meseleler olarak değerlendirmektedir. Yasal otoritelere bildirilen çok az sayıdaki vakada görevliler genellikle kurbanları korumak ve failleri cezalandırmak yerine güçleri eşit olmayan taraflar arasında bir anlaşma sağlamaya çalışmaktadırlar. Özellikle bölgedeki değişken politik durum bağlamında, bazı kamu görevlilerinin açık olarak dillendirmeksizin, yerel iktidar ile çatışma yaşamamak adına geleneksel çatışma çözme yöntemlerini yasal yollara tercih etmek şeklinde eğilim göstermeleri söz konusudur.

60. Kadınları riske atan ve failler için sürekli cezadan muaf olmayı garantileyen bu tür tavırlara ilişkin göstergeler son yıllarda söz konusu olmuşsa da bu yavaş yavaş değişmektedir. Olumlu bir örnek “erkeklerle gezdiği” gerekçesi ile suçlanarak evlenmeye zorlanan ve 12 Haziran 2002’de erkek kardeşi tarafından boğularak öldürülen Emine’nin vakasıdır. Aile sonuç olarak ölmesi gerektiğine karar vermiştir. Mart 2004’te- Ceza Yasası’nın kabulünden önce- Şanlıurfa Birinci Ağır Ceza Mahkemesi Hakimi Orhan Akartuna, Emine’nin erkek kardeşini cinayetten suçlu bulmuş ve ömür boyu hapse mahkum etmiştir. Emine’nin babası, amcası ve altı erkek akrabasından her biri cinayete yardımcı olmak ve suça iştirakten 8 ay ile 16 yıl arası hapis cezası ile cezalandırılmışlardır.

61. Seçilmiş yerel görevlilerin politik desteği yerel yöneticilerin tavırlarının gelişmesi için kritik bir öneme sahiptir. Ceza Yasası reformunu izleyen süreçte, İçişleri Bakanlığı tarafından kadına karşı şiddetle ilgili bütün şikâyetlerin izlenmesi ve kaydedilmesine ilişkin bir genelge yayınlanmıştır. Görevim sırasında görüştüğüm polis görevlilerinden bazıları, bu genelgeye uygun olarak savcılığa dava olarak götürülmek için yeterli kanıt sağlanamasa bile bütün kadına karşı şiddet vakalarına ilişkin raporlar hakkında işlem yapıldığını belirtmişlerdir.

62. Temmuz 2006’da Başbakan TBMM Namus Cinayetleri Araştırma Komisyonu’nun tavsiyelerine uygun biçimde tüm kamu kurumlarına kadına karşı şiddetle mücadele etmek için araçları içeren resmi bir genelge yayınlamıştır. Genelge, kadına karşı şiddet konusunda bir kamu politikasının gelişimi açısından olumlu bir adımdır. Genelge, engelleyici ve koruyucu ölçütler önermektedir; (2006–2010 arası için) bir eylem planı, yardım hattı, cinsiyet eşitliği

için bir meclis komisyonu, kadına karşı şiddet konusunda bir bilgi bankası bunlar arasındadır. Buna karşın, kadınları geleneksel yenide-üretim rolleri içinde tanımlamak, önerilen düzenlemelerin yasal ve bütçe ile ilgili belirsizliği gibi bir takım kusurları da vardır.

3. Kadınları Korumak İçin Etkili Çerçevenin Eksikliği

63. Şiddetle karşı karşıya kalan kadınları koruyacak etkili bir kurumsal çerçevenin olmaması bu mücadelede bir darboğazdır. Sosyal hizmet görevlileri ve STK çalışanları, bazen büyük kişisel riskler alarak koruyucu anlaşmalar geliştirmek durumunda kalmaktadırlar.

64. 1998 Tarihli Aile Koruma Kanunu, saldırıya uğrayan eş ya da diğer aile üyelerinin, faille aynı yerde yaşıyorlarsa, mahkemeye başvurarak korunma talep etmesine olanak vermektedir. Başvuru aynı zamanda savcı tarafından (kurbanın talebi olmaksızın) yapılabilir. Koruma emrinin düzenlenmesinde, mahkeme saldırıda bulunan failin aile evini en çok 6 ay olmak üzere terk etmesini talep edebilir veya başka koruyucu ölçütler uygulayabilir. Koruma emrine uymamak, altı aya kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

65. Yasa pratikte yüksek beklentileri karşılamamış ve nadiren kullanılmıştır. Örneğin Batman'da koruma emri için 2005 yılı içinde yalnızca 20 başvuru yapılmıştır. Konuştuğum avukatlar bana mahkemelerin genellikle bu emirleri uygulatmak konusunda başarısız olduğunu ifade etmişlerdir. Koruma emrinin açık şekilde ihlal edildiği durumlar genellikle faillerin yalnız uyarılması ile sonuçlanmaktadır. Bundan dolayı avukatlar kadın müşterilerine, etkisiz bir koruma emri aramak ve fail ile aralarındaki çatışmayı derinleştirmek yerine öncelikle bir boşanma başvurusu doldurmalarını ve yeni bir ev bulmalarını tavsiye etmektedir.

66. Daha da üzücü olan durum, şiddetten kaçan kadınlara barınak sağlayacak kadın sığınma evlerinin olmamasıdır. Temmuz 2004'te kabul edilen Belediyeler Yasası, nüfusu 50.000 kişiden fazla yerlerde şiddet kurbanı olan kadınlar için sığınma evi kurulması zorunluluğu getirmiştir. Bu Yasa büyük oranda uygulanmamaktadır.

67. 70 milyondan fazla kişinin yaşadığı bir ülke olarak Türkiye'de, hükümet tarafından sağlanan bilgiye göre, şiddete uğrayan kadınlara hizmet veren sadece 28 kurum vardır. Bu

kurumlardan 17'sinin toplam kapasiteleri 325 kişidir, “ kadın konuk evi” adını taşımaktadır ve Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme kurumuna bağlı olarak işlev görmektedir. Geriye kalan 11 sığınma evi çeşitli sivil ve kamu kurumuna bağlıdır. İkinci gruba dahil olan iki sığınma evi Genel Müdürlük tarafından onaylı iken- biri Mersin’de (25 kişilik kontenjanı vardır) diğeri İzmir’dedir (18 kişilik kontenjanı vardır)- geriye kalan dokuzu (kapasiteleri bilinmemektedir) onaylanmamıştır. Sığınma evlerinin bir yönetici, bir psikolog, bir sosyal hizmetler görevlisi, bir çocuk gelişimi uzmanı, bir hemşire ve genel personel istihdam etmesine ilişkin yasalar ve düzenlemeler vardır. Buna karşın, sığınma evlerindeki personele ilişkin hükümetten talep ettiğim bilgiyi almam mümkün olmadı.

68. Ziyaret ettiğim üç ilde kadın sığınma evi bulunmamaktadır. Yerel görevliler (bir takım argümanlarla haklılaştırarak) sığınma evinin yerinin ve yerleşenlerin kimliğinin gizliliğini korumanın, bölgenin aşiret ve aile yapılarından dolayı mümkün olamayacağından korkmaktadır. Bu ciddi ve son derece gerçek kaygı dikkate alındığında, sığınma evlerini yerel yönetimlere yönlendirmek yönündeki düzenlemenin dikkatle yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir. Sığınma evlerinin yerel yönetimlerce finanse edilmesi gerekliliği-yasa tarafından düzenlendiği ve hükümet tarafında talep edildiği şekliyle- söz konusuysa da uygun uzmanlığı sağlayabilecek kadın örgütleri tarafından işletilmelidir. Kadın sığınma evlerinin konumları bir merkezi devletbirimi tarafından, gizliliğin katı bir şekilde gözetildiği şekilde koordine edilmelidir. Şiddet kurbanlarının ihtiyaçlarına acil ve etkili olarak tepki verilmesi gerekliliğini söylemeye dahi gerek yoktur, bu nedenle bedeli ne olursa olsun bürokratik kırtasiyecilikten kaçınılması gerekir.

B. Sivil Toplum İnisiyatifleri

69. Bölgede, etnik kimliklere ve dinsel farklılıklara eşit mesafede olan bağımsız bir kadın hareketinin büyümesini gözlemlemek beni cesaretlendirdi. Görevim süresince görüştüğüm KA-MER Kadın Ağı, Van Kadın Derneği, Selis Kadın Dayanışma Merkezi ve diğer yerel kadın gruplarının temsilcileri her türlü zorluğa rağmen bölgede kadınların durumunun geliştirmesi ve yüksek oranda tehlikede olanlara korunma sağlamak için çalışmaktadırlar.

70. Bölgedeki birçok kadın inisiyatifi, kamusal alanda şiddetin sorgulanmasından ve bunun normalleşmesinden motive olmaktadır. KA-MER personeli, nasıl başladıklarını açıklarken konuyu şu şekilde açıklamışlardır: “ (...şiddet hakkındaki) Bu merak, bizi kendi evlerimize

bakmaya itti. Şiddetin normalleştiği yerin evlerimiz olduğunu gördük. Kadına karşı şiddet sürmektedir...Her birimiz bu pratiklerin kurbanı olduk...Kadınlar için kadınlarla birlikte çalışmaya ihtiyaç var.”²⁰

71. Ziyaret ettiğim her bir ilde, kadın konusunda araştırma yapan ve bilinç yükseltme seminerleri düzenleyen- çoğu 2000 yılından sonra kurulan- birçok kadın örgütü bulunmaktadır. Bu STK’lar şiddet kurbanlarına veya boşanmak isteyenlere yasal danışmanlık, kalacak yer, pratik yardım sunmaktadır. Kadın STK’ları bölgedeki kadınlar için dayanışmanın önemli bir aracı olmuş ve ülkedeki diğer kadın örgütleri ile ilişkilenmişlerdir. Örneğin, Van Kadın Derneği, 2005’te CEDAW’ın uygulanmasına dair hükümetin periyodik raporuna cevap olarak hazırlanan STK Gölge raporuna katkıda bulunmuştur.

72. Genç kadınlar da bölgedeki şiddetin sürmesini protesto etmektedir. Eylül 2005’teki medya haberlerine göre Batman ve Hakkari’de bir grup cesur kadın, genç kadınların intiharını izleyen süreçte “geleneksel değerlerin kurbanı olmak istemediklerini” sokaklara çıkarak ifade etmişlerdir. Bu protestolar sadece kamusal tartışmalara neden olmamış aynı zamanda farklı çevrelerden destek almıştır. Örneğin, Demokratik Toplum Partisi (DTP), bölgesel problemleri ifade ederek, parti stratejisine kadınlara karşı şiddetle mücadeleyi içsel bir bileşen olarak katacak bir genelge yayınlamıştır.

VI. SONUÇLAR ve TAVSİYELER

73. Türkiye’de de dinamik bir kadın hareketi vardır ve bir çok kadın bireysel olarak hayatın her alanında büyük performans sergilemektedir. Ancak bu potansiyel hala resmi politikada dışlanmaktadır. Kadınlara ilişkin gelişme göstergeleri, ülkenin talepleri, yasal ve anayasal düzenlemeler ve uluslararası anlaşmalarla büyük bir çelişki göstermektedir. Özel alanda kadına karşı şiddet sistematiktir ve yaygındır. Verilen sözlerin gerçeğe dönüştürülmesi ve kadının gelişimi için ulus çapında bir seferberliğe – politik istek ve bağlılığa- acil olarak ihtiyaç vardır.

²⁰ **Bkz:** www.kamer.org.tr/KA-MER-english/about/Kamer.htm. 1997’de kurulan KA-MER, bölgedeki tüm illerde bir şube açmayı hedeflemektedir.

74. Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da gerçekleşen intiharlar cinsiyet temelli şiddet ile ilişkilidir. Bu ise, ülkede kadının statüsünün parametreleri, bölgenin sosyo kültürel özellikleri, az gelişmişliği ve bölgeyi kargaşa halinde tutan politik/ etnik gerilimler içinde gizlenmiştir. Bölgedeki kadınların durumu, aşiret düzeni, etnik politikalar, ataerkillik ve ulusal bütünleşme politikalarının karmaşık bağlantıları içine yerleşmiştir. Bundan dolayı, bölgedeki kadın intiharlarına izole, tek tek vakalar olarak bakılması mümkün değildir.

75. Bölgedeki kadınların sınırlı fırsatları olması; eğitime, istihdama, bilgiye, sağlık ve adalet sistemine sınırlı erişim olanakları olması; onların vatandaşlar olarak haklarının, potansiyel politik güçlerinin, yaşamları hakkındaki pazarlık güçlerinin gerçekleştirmelerinin ve problemlerini çözmelerinin önündeki temel engelleri oluşturur. Haklarını ve korunacaklarını garanti eden güvenilir yasal ve kurumsal çerçevesiz kadınlara bireysel ve kolektif direnişleri ölümcül sonuçlara yol açabilir.

76. Daha spesifik olarak, kaydedilen bazı vakalarının aslında ciddi şiddet vakaları olduğuna; intihara zorlama vakası veya intihar olarak gösterilen cinayetlerin varlığına inanmak için yeterli sebep vardır. Ataerkillik baskı kendini kadına karşı şiddetin farklı formları olarak göstermektedir; evliliğe zorlama, erken evlilik, ensest, cinsel taciz ve namusla ilgili şiddet sıklıkla intiharların altında yatan faktörlerdir.

77. Kadınların intiharlarını insan hakları perspektifinden ele aldım ve görev alanım kapsamında kökeninde yatan faktörlere baktım. İntiharların engellenmesi birçok düzeyde araştırma gerektiren çok yönlü bir konudur. İntihar riski altında bulunanlara hizmet veren telefonla yardım hatları ve diğer kurumlar gelişmeye olanak verebilir. Bölgenin kırsal alanında oldukça kolay olan -silahları ve zehirleri içerecek şekilde - intihar aracı olabilecek birçok yola ulaşmanın kontrol altına alınması uygun olacaktır. Spesifik bir intihar önleme stratejisinin geliştirilmesi için hükümet, Dünya Sağlık Örgütü gibi konu üzerinde uzmanlaşmış ve teknik destek sağlayabilecek uluslararası kurumlarla işbirliğine gidebilir.

78. Kadına karşı şiddetle mücadele, sebepleri ve sonuçları hakkında, kadınların intiharlarını içerecek biçimde aşağıdaki tavsiyelerde bulunmak istiyorum.

79. Hükümet:

- Kadınların gelişmesini desteklemeli ve ilerletmelidir:

- Politik, sosyal ve ekonomik alanlardaki cinsiyet eşitsizliğini ortadan kaldırmak için ulus çapında bir kampanya başlatmalı, bütçeden buna uygun fonları ayırmalı ve zaman-sınırlı hedefleri geliştirmelidir;
- Çocuk Hakları Anlaşmasının 28. Maddesine uygun olarak bütün kız çocuklarının ilköğretimini tamamlamasını garantilemeli, ortaöğretimde cinsiyet eşitsizliğini ortadan kaldırmalı, bölgedeki kızların eğitimini öncelikli hale getirerek eğitim için bütçe ve kaynak ayırmalıdır;
- Cinsiyet eşitliği temel bir gösterge olmak üzere, eğitim kalitesini ve çıktılarını bütün okullarda gözlemlenmesini sağlayacak bir göstergeler sistemi oluşturmalıdır;
- Yeterli kaynak ayırarak devlet ve sivil toplum inisiyatiflerinin, kadınların ve kız çocuklarının aile dışındaki çevrelerle tanışması ve güçlenme aktivitelerine katılmalarına (örneğin kadınlar için toplum merkezleri) olanak sağlamalıdır;

- Yasal ve kurumsal çerçeveyi güçlendirmelidir:

- Anayasanın 10. Maddesini köklü cinsiyet eşitsizliklerini gidermeye yönelik olarak geçici olumlu önlemlere yer verecek şekilde değiştirmelidir;
- TBMM’de kadın haklarının geliştirilmesi ve uygun mekanizmaların oluşturulması için yasal önerilerde bulunarak devletin bu hakları yerine getirme şeklindeki anayasal sorumluluğunu gerçekleştirilmesi konusunda çalışacak bir “Cinsiyet Eşitliği Komisyonu” kurulmasını sağlamalıdır. Komisyon aynı zamanda yasal reformların cinsiyet perspektifinden yapılmasının pratik etkisini ve uygulamaları aktif olarak gözlemlemekle de görevlendirilmelidir;
- Siyasi partileri, özellikle TBMM için kota uygulamasını içerecek biçimde, kadınların politikada temsilinin geliştirilmesi konusunda cesaretlendirmelidir;
- Ceza Yasası’nda var olan ayrımcı olan maddeleri, örneğin belirli koşullar altında kadının rızası olmaksızın bekâret testini zorunlu kılan Madde 287’i ve 15 ve 17 yaşları arasındaki gençlerin karşılıklı rızaya dayanan cinsel ilişkilerini suç olarak yorumlamaya olanak veren madde 104’ü düzeltmelidir;
- Başbakanlık Kadına Karşı Şiddet (2006/17) Genelgesinin uygun biçimde uygulanmasını için gerekli bütçesel, yasal ve kurumsal düzenlemelerin yapılmasını garanti etmelidir;

- Kadına karşı şiddetin her şekline karşı sıfır tolerans politikası uygulanmalıdır:

- Kadın intiharlarının kökeninde yatan nedenleri belirlemek için bütünsel bir strateji izlemeli ve cinsiyet temelli şiddet ile cinsiyet ayrımcılığının diğer formları arasındaki bağlantılara özel ilgi göstermelidir;
- Yasa uygulayıcılarına kadına karşı şiddete ilişkin tüm davranışları özenle kaydetme, araştırma ve soruşturma emri vermelidir;
- Hakimleri, savcılarını ve hukuk uygulayıcılarını Ceza Yasası'nın cinsiyet yönü hakkında eğitmeli ve güvenlik görevlileri, hukuk uygulayıcıları ve hukukçular için kurumlara cinsiyet perspektifi ile bakma konusunda eğitim sağlamalıdır;
- Kadına karşı şiddeti alenen ve su götürmez bir şekilde kınamalı ve hiçbir dini, geleneksel ya da yerel değerlendirmenin şiddete bahane olmasını veya haklılaştırmasını kabul etmemelidir,

- Gizlenen cinayetler ve intihara zorlama vakalarını tanımlamalı, soruşturmalı ve cezalandırmalıdır:

- Yargı mercilerinin, kadınların ve kız çocuklarının söz konusu olduğu bu intiharları, kazaları ve diğer şiddet sonucu ölümleri özel bir dikkatle araştırmasını garantilemelidir. Kadınları ve kız çocuklarını içeren tüm intihar, kaza veya şiddet sonucu ölümlerin uzmanlaşmış adli tabiplerce yapılan tam bir tıbbi otopsiden geçmesi gerekli olmalıdır. İntiharın rıza sonucu olmadığına ilişkin bir kanıt elde edildiğinde, psikolojik otopsi uygulanmalıdır;
- Savcılar ve hâkimler, gerekli olduğunda Ceza Kanunu Madde 84'ü (intihara tahrik etmek) uygulamaktan çekinmemelidir. Cinayetin töre adına mı namus adına mı işlendiğine bakılmaksızın, kadınları kontrol etmeye ve kişisel bağımsızlıklarını engellemeye yönelik bütün cinayetlerde en ağır ceza aranmalı ve uygulanmalıdır;

- Şiddet riski altındaki kadınları korumalıdır:

- Avukatlar ve hâkimler, uygun olan tüm koşullarda Aile Koruma Kanunu'nu kullanmalı ve risk altındaki kadınlar için koruma emri çıkartılmalıdır. Mahkemeler koruma emirlerine dikkatli bir şekilde bağlı kalmalı ve ihlalleri durumda ceza uygulamakta tereddüt etmemelidir.
- 50.000'den fazla kişinin yaşadığı belediyelerde sığınma evlerinin kurulmasını öngören Yerel Yönetimler Yasası acilen uygulamaya geçirilmelidir. Belediye sığınma evlerinin kurulması ve varlıklarının sürdürülmesi için merkezi bütçeden ek finansman kaynakları sağlanmalıdır. STK'lar tarafından işletilen sığınma evleri için kaynaklar ve

destek sağlanmalıdır. Bütün sığınma evlerinin güvenliğini ve gizliliğini elden gelen en büyük ölçüde sağlayacak şekilde, risk altında olan kadınları uygun sığınma evlerine yerleştirmek üzere bir Ulusal Sığınma Evi Koordinasyon Kurulu oluşturulmalıdır.

- Güvenle ailelerine dönemeyecek olan kadınların, gerekirse başka bir kimlik altında yeni bir yerde bağımsız bir hayat kurmaları için gerekli özel sosyal destek, eğitim ve koruma programları oluşturmalıdır.

- Kadına karşı şiddet, nedenleri ve sonuçları konusunda bir bilgi bankası oluşturmalıdır;

- Türkiye İstatistik Enstitüsü, ilgili diğer otoritelerle birlikte, “İstatistik Yıllığı”nda Türkiye’de kadına karşı şiddetin temel şekillerine ilişkin kayıtlı vakaların karşılaştırmalı istatistiklerini geliştirmeli ve bunlara yer vermelidir;
- Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, ilgili uluslar arası kurumlarla işbirliği içinde, kadına karşı şiddet konusunda, kadın nüfusu temsil edecek bir örnekleme dayanan ulusal bir anket düzenlemelidir,
- Sağlık Bakanlığı, Dünya Sağlık Örgütü ile işbirliği içinde, ayrımcılık ve şiddet arasındaki ilişkileri içerecek biçimde, Türkiye’de kadın ve erkek intiharlarının altında yatan nedenlere ilişkin bir araştırma düzenlemelidir,
- Hükümet, cinsiyet ve yaşa göre sınıflandırılmış ölüm verilerini, Uluslararası Hastalık Sınıflandırılmasına (ICD-10) uygun olarak derlemeli ve Dünya Sağlık Örgütü’ne rapor etmelidir.
- Bölgedeki Barolarla çalışarak, mahkemelerde görülen kadına karşı suç davaları, şüpheli intiharlar ve namusla ilgili cinayetler hakkında anketler düzenlemeli, veriler toplanmalı ve kadının durumu üzerine, özellikle de marjinalize olmuş gruplardan olanlar hakkında raporlar hazırlamalı, eylem planları geliştirmeli ve problemleri belirlemelidir;
- Güvenlik güçleri (polis ve jandarma) intiharlar da dahil olmak üzere kadınlara karşı suçlara ilişkin kayıtlı vakalarının periyodik analizini yapmalı ve sonuçlarını yaygınlaştırmalıdır,.

- İntiharı önlemek için ek önlemler almalıdır:

- Ulusal bir intihar önleme stratejisi geliştirmek için Dünya Sağlık Örgütü’nden İntihar Önleme Programı’nın teknik desteğini almalıdır;
- Sağlık Bakanlığı’nın Krizle Mücadele Merkezlerinin kapasitesini geliştirmeli, intihar riski altında bulunan kişilerle yakın ilişki kuran öğretmenleri, sağlık görevlilerini ve diğer uzmanları eğitmelidir;

- Silahlar ve yüksek oranda zehirli tarım ilaçları dahil olmak üzere intihar araçlarının kontrolünü geliştirmeli, “Rotterdam Uluslararası Ticarete Tehlikeli ve Kimyasal Tarım İlaçları İçin Önceden Bilgilendirilmiş Onaylama Sözleşmesi” (Rotterdam Convention on the Prior Informed Consent Procedure for Certain Hazardous and Chemicals Pesticides in International Trade)ve Stokholm Kalıcı Organik Kirleticiler (Stockholm Convention on Persistent Organic Pollutants); anlaşmalarının kabulünü ve tümüyle uygulanması değerlendirilmelidir;
- Kadın haklarını geliştirmek için yerel kadın gruplarını desteklemeli ve onlarla işbirliği içinde çalışmalıdır.

Sivil topluma şunları öneriyorum:

- Medya cinsiyet stereo tiplerinden ve kadınlara karşı ayrımcı tutumdan kaçınmalı, kadına karşı şiddet olaylarını rapor ederken kurbanlara ve ailelerine saygı ve duyarlılık göstermeli, koruma altındaki kadınlarla ilgili haberlerde gizliliği gözetmeli, şiddet olaylarını ve intiharları haber yaparken gazetede alacakları yer ve grafik boyutları konusunda gerçekçi ve sorumlu davranmalı, risk altındaki kişilere yönelik yardım hatlarına ve kaynaklara ilişkin bilgi her zaman verilmelidir;
- Medya ve diğer sivil toplum aktörleri, namus, gelenek ve töre konularını tabu olmaktan çıkarmak için kamusal tartışmaları geliştirmeli ve insan hakları değerleri ve eşitlik ile uyumlu alternatif bakış açılarını vurgulamalıdır;
- Temel insan hakları organizasyonları savunuculuk ve lobi faaliyetlerinde, kadınların şiddetten arınmış bir hayat hakkını içerecek biçimde kadının insan hakları ve cinsiyet eşitliği konusuna öncelik vermelidir;
- Kadın örgütleri, barolar ve insan hakları örgütleri, kadına karşı şiddet vakalarında ceza yasasının uygulanışını gözlemek için işbirliği kurmalıdır;
- Profesyonel örgütler, Dünya Sağlık Örgütü’nün İntihar Önleme Rehberlerini uygulamalıdır.

81. Topluma önerilerim şunlardır:

- Kadınların, özellikle kırsal alandakiler ve sosyo ekonomik olarak marjinalize olmuş olanların gelişimine katkıda bulunmayı amaçlayan araştırmalara, savunuculuğa ve uygulama projelerine, iki yönlü ve çok yönlü fon sağlayarak, yerel kadın grupları inisiyatiflerine, araştırma enstitülerine ve akademiye destek sağlamayı öncelikli hale getirmeli;

- Birleşmiş Milletler Ülke ekibinin kadın haklarının korunması ve geliştirilmesini tüm aktivitelerine dahil edebilmesi için kapasitesi güçlendirilmeli ve yeterli kaynak sağlanmalıdır.